

Na treh polovicah pa je z roko povzel Kelemenovo oceno Žup. Veronike Deseniške (LZ 1926, št. 8—9, str. 495—507). V narekovaju navaja značilnejše trditve.

Manjka prepis Debevčevega prevoda I. in V. speva Pekla in skica, ki jo omenja v zvezi s svojimi bodočimi deli.

Dantejev zbornik (Lj. 1921) je uredil ob pesnikovi šeststoletnici Alojzij Res (1893—1936). Gl. SBL III, 86.

Stefan Poljanec je glavna oseba Cankarjeve »literarne povesti« *Poslednji dnevi Štefana Poljanca*, ki je izšla 1906 v LZ in 1907 v Krpanovi kobili.

Pleteršnik je isto kot Slovensko-nemški slovar v dveh knjigah, ki sta izšli v Lj. 1894 in 1895 in ju je uredil Maks Pleteršnik (1840—1923). Gl. SBL II, 381-84.

Jasnaja Poljana je zapisal v ruski cirilici.

Dr. Jakob Kelemina (1882—1957) je bil od 1920 docent, od 1923 izredni in od 1928 redni prof. germanistike na ljubljanski univ.

Dominik Stříbrný (1882—1920) je bil češki literarni zgodovinar in se je med prvo svetovno vojno na soški fronti in v Pulju naučil slovenščine ter napisal knjigo *Simon Gregorčič* (1917-18), ki jo je 1922 poslovenil Joža Glonar. Prim. SBL III, 509, in 3. p.

Zaklenjena kamrica je naslov Cankarjeve črtice, ki je izšla v DS 1916 in v Podobah iz sanj 1917.

Župančičeva Veronika Deseniška je izšla in bila uprizorjena 1924 in je zbudila vrsto polemiki. Prim. B. Hartman, Celjski grofje v slovenski dramatik, Lj. 1977, 74—86.

Napovedane *razprave o Župančiču* prevajalcu Benčina ni napisal, pisal je le o umetnosti v reviji *Umetnost*. Prim. PSBL 2. snopič, 59.

Benčina je prepisal *Kosovelove pesmi* iz LZ 1926. Ker so v ZD I, sem besedilo izpustil.

»*Mi gremo naprej...*« Verzi so vzeti iz *Pesmi mladine*, ki je izšla 1900 v LZ in 1904 v Čez plan.

Cronia ni pisal o Cankarju, dal pa je tri doktorske teze o njem. Napisali so jih: Mirko Zupančič: *L'arte e l'umanità* di Ivan Cankar, 1939-40, 242; Alberto Cuzzelli: *Traduttori e critici italiani di Ivan Cankar*, 1940-41, 135; Anna Mullig: *Sogno e realtà nell'opera di Ivan Cankar*, 1948-49, 131. Kosovela je obdelala Danila Šmuc: *La poesia di Srečko Kosovel*, 1944-45, 122.

»et tout...« — in vse ostalo je šibkost.

Martin Jevnikar
Trst

ILUSTRATORJI MEŠKOVIH MLADINSKIH KNJIG

Stritarju je za njegove mladinske knjige pri Mohorjevi družbi oskrbel ilustracije dunajski slikar. Ob Meškovih tekstih, ki sta jih pripravljala za izdajo pisatelj in tajnik V. Podgorc, se je takoj, kakor priča dopisovanje med njima, utrdilo prepričanje, naj Meškovo mladinsko knjigo opremi in s podobami pospremi domač slikar.

Tedanje nastopanje in uveljavljanje slovenske upodabljajoče umetnosti v tujini in doma je naravno vplivalo tudi na uredništvo mohorskih publikacij, da bolje poskrbi za zunanje in notranje lice svojih knjig. Naši slikarji so razstavljali zunaj slovenskih meja ali vsaj v izložbenih oknih ljubljanskih trgovin. Naša osrednja slovstvena glasila so opremljali prvi slovenski slikarji še v letih svojega študija (DS, LZ in Sn). Posebno zavzetost za opremo in ilustriranje knjig je pokazal založnik naše moderne Lavoslav Schwentner; zlasti so izstopala dela Ivana Cankarja. Iz tujine so prihajale novice, kako

se tam uveljavljajo arhitekti Maks Fabiani, Ivan Jager in Jože Plečnik. Njihovi sodobniki Franc Bernekar, Alojz Gangl in Ivan Zajc so začeli utemeljevati samostojno slovensko kiparstvo.

Uveljavljajoče se upodablajoče umetnosti na Slovenskem pobudijo posnemanje tudi pri MD. Spočetka dobiva MD na posodo tuje litografske in jeklene plošče za svoje ilustrirane knjige (prim. Erjavčeve živali in rastline, Kitajci in Japonci, Avstralija in nje otoki, Bolgarija in Srbija), potem pa vedno obilneje, najprej pri Koledarju, nastopajo slovenski slikarji. Koledar ima od 1885 ilustrirana mesečna zaglavja, toda izpod tuje roke. V letih 1887 do 1894 pa se uveljavi ljubljanski slikar Ivan Zeplichal, ki napravi za Koledar ovitek in mesečna zaglavja. Zeplichal 1887 nariše prve izvirne ilustracije za Vošnjakovo povest Dva sosedu v mohorskem koledarju, po Lampetovih fotografijah ilustrira njegovega Jeruzalemskega romarja in prispeva nad sto ilustracij k veliki izdaji Lampetovega Sv. pisma. Stritarjevega nemškega ilustratorja in Zeplichala zamenja ploviti Anton Koželj, ki ga šele po več letih začenjajo nadomeščati drugi. V letih 1908 do 1915 izda MD bogato ilustrirane knjige: Gregorčičeve Poezije, v dveh nakladah Jurčičevega Desetega brata, Slovenske balade, romance in legende, Detelovo Trojko, Pravljice, ki sta jih napisali Utva-Prunkova in Mira Zemlja, z izvirnimi mesečnimi zaglavji, vinjetami in inicialkami opremljene koledarje idr.

V tem času ilustrira Meška Saša Šantel.

Ko je tajnik MD V. Podgorc bral v časopisu Meškovo zgodbo o dečku, ki je iskal raj, je pisatelju izrazil misel, da naj bi slovenski otroci našli ob Meškovi prozi tudi domačega, slovenskega ilustratorja. Dne 18. jun. 1908 je pisal Mešku: »Da bi jo (Martinkovo zgodbo o iskanju raja na zemlji) takó fino sklesal, kot si nekatere svoje spise, rekel bi, da bi bila stvar vredna, da jo kateri naših umetnikov — ilustrira.«

Ob snovanju prvega zvezka Mladim srcem je Podgorčeva misel v enem letu že toliko dozorela, da je kot urednik publikacij MD poslal Meškove rokopise slikarju Saši Šantlu, Slovincu, ki je kot profesor risanja tedaj služboval na gimnaziji v Pazinu v hrvatski Istri. Prav tisto leto je Slovenska matica v Ljubljani izdala Vladimiru Nazoru, tudi profesorju v Pazinu, njegovo znamenito istrsko povest Veli Jože, ki jo je ilustriral Saša Šantel. Ob svoji pošiljki sporoča Podgorc Mešku (6. okt. 1909): »Tvoj rokopis (zgodbe o Martineku) se danes pošlje Šantlu. A jaz bi ne dal rad v Koledar, marveč kot posebno knjigo za mladino. Ker pa je stvar nekoliko premajhna, zberi sam iz prejšnjih svojih spisov, kar je za otroška srca. Šantel naj vse okraši z risbami in izdamo takó vso stvar v novi obliki.« In nekaj dni pozneje, 11. okt. 1909, utemeljuje mohorski namen z Meškovo mladinsko knjigo še drugače: »Zdaj hočemo dati berila otrokom, šolski mladini, pripraviti knjižico, ki jo katehet ali učitelj dasta kot 'premio' pridnim otrokom.«

Misel na izvirno slovensko mladinsko knjigo, ki bi jo ilustriral slovenski slikar, tedaj ni bila osamljena. Isti slikar, ki se je povezal z Meškom, se je dogovarjal za ilustriranje snovane knjižice verzov tudi z Otonom Župančičem. Šantel je pisal Mešku 11. okt. 1909: »Z Župančičem tudi že dolgo iščeva založnika za projektirano abecedo v verzih s podobami, a ga ni.« Moj izpis iz Meškove korespondence, ki je bil uredniku Župančičevega ZD na razpologo, se celó končuje: »Morda bi s časom bilo kaj pri Družbi.« Ta dostavek je nedvomno Šantlov. Sklepati, da bi bil Župančič kdaj mislil na objavljanje pri MD, bi bilo neutemeljeno, čeprav gre za čas in leta, ko je npr. Cankar našel pot do MD.

Šantel se je dela za Meškovo mladinsko knjigo takoj oprijel. Čez pet dni, 11. okt. 1909, obvešča pisatelja, da se bo lotil njegovih črtic z navdušenjem, a 19. nov. je že poslal v Celovec petindvajset osnutkov. Ko 11. nov. poroča o tem Mešku, mu predlaga, naj si osnutke ogleda in nato sporoči svojo sodbo oziroma mnenje. Šantel pravi, da bo nadaljeval z ilustriranjem Romanja na Goro. Zaradi šolske zaposlitve in narodne dejavnosti v Pazinu dela sicer ne bo mogel tako hitro opraviti, vendar bo mogel delati hitreje po božiču in januarja (1910).

Šantel je delo z ilustriranjem I. zv. Mladim srcem dokončal pravočasno, tako da je mogla knjiga iziti konec leta 1910 v redni mohorski zbirki.

Podobno kakor dogovarjanje med pisateljem, mohorskim tajnikom in slikarjem za I. zvezek, je potekalo delo tudi za pripravo II. zvezka. Slikar je pripravljaval osnutke vneta in

resno, čeprav mu je ilustriranje zaradi prezaposlenosti šlo počasneje od rok, kakor si je sam želel. Leta 1910 je obiskal pisatelja na Zilji. Ko so postali termini za ilustracije II. zvezka otipljivejši, je Šantel ob letovanju na štajerski Ponikvi poleti 1912 obiskal Ormož in bližnjo okolico, da je spoznal ožjo Meškovo domovino in si osebno ogledal svet, v katerem je postavil Meško zgodbo svoje sanjske proze. Ta proza pa ni prišla v II. zvezek, ampak jo je vključil pod naslovom Klobko v knjigo Volk spokornik šele 1922.

Ob novem letu 1912, ko so mohorjani že imeli v rokah I. zv. Mladim srcem, pravi Šantlovo pismo Mešku: »Upam, da bo še kaj rokopisov priromalo v Pazin... O počitnicah se bom samo s tem pečal.« In na dopisnici 30. mar. 1912 sporoča Mešku: »Ravno ko sem odposlal Družbi dve popravljeni risbi od Cigančka in pismo, v katerem se oprostam, da nisem ostalega že izvršil, ter pišem, da nameravam to delo napraviti o počitnicah na Štajerskem (v nadi, da ne bo prepozno) — sem prejel Vašo ljubo dopisnico. Zdaj bom pa precej dokončal te slike in javim to Družbi. Sicer bi bile boljše postale, ko bi jih bil mogel na deželi izdelovati, pa potrudil se bom, da se ta razlika ne bo poznala. Brez skrbi, do junija bo vse gotovo.«

Šantel je vedel, da je nadaljnji, II. zvezek Mladim srcem trenutno odmaknjen na poznejši čas. Vtem je MD angažirala slikarja Ivana Vavpotiča, da je ilustriral Jurčičevega Desetega brata, ki je izšel v redni zbirki isto leto kot I. zv. Meškove mladinske proze, in Detelovo trojko, ki je izšla 1915.

Ivan Vavpotič je izdelal tudi eno ilustracijo za II. zv. Mladim srcem. Premaknitev II. zv. Mladim srcem za nekaj let in angažiranje Ivana Vavpotiča za ilustratorja Meškove knjige poleg Šantla kažeta na motnje, ki so se pojavile med Podgorcem in sodelavcema Meškom in Šantlom. Zamera in navzkrižja so se najostreje pokazala predvsem v tem, da je iskal Meško stika s Slovensko matico, da bi pri njej uveljavil svojo Legendo o lilijah. Podgorc je sicer v pismu 4. dec. 1913 Meška poučeval, kako da ne gre v isti knjigi objavljati ilustracij dveh tako različnih slikarjev, kakor sta Šantel in Vavpotič, vendar je potem v II. zv. Mladim srcem kljub temu svojemu prepričanju pustil eno Vavpotičevo ilustracijo; saj je spčetka mislil, kakor pravi v navedenem pismu, da bi »rajši ohranil Vavpotičevo ilustracijo (za pričakovani III. zv.), ako bi hotel Vavpotič enkrat sam dovršiti en cel zvezek. To bi bila pač imenitna umetniška knjiga.«

Res dajejo tón III. zvezku Vavpotičeve ilustracije. Vavpotič je bil mobiliziran vsa leta vojne od 1915 do 1918. Tako je napravil ilustracije k Dvema zgodbama o lilijah, ki sta izšli v III. zv., že v času pred začetkom svoje vojaške službe. Vse drugo ilustrativno gradivo v III. zv. so vinjete in inicalke, ki jih je Podgorc nabral in pobral v različnih mohorskih publikacijah, posebno po koledarjih, ki jim je avtor Anton Koželj. Tako Vavpotičeve ilustracije živo izstopajo po svoji umetniški teži, vse drugo ilustrativno gradivo je pisana šara, ki ubija dotedanjo slikovno ubranost Mladih src.

Kot ilustrator Meškove mladinske knjige se je ponovno pojavil Šantel šele 1940, pri IV. zv. Kakor pričajo podpisi na risbah, so ilustracije nastale neposredno pred objavo. Čas, ki je potekel med Šantlovimi ilustracijami za I. in IV. zv., je potrdil vrednost ilustracij iz leta 1911. Bile so ustvarjene v duhu dobre romantičnorealistične tradicije in so s svojim domačijskim nastrojenjem in preprosto razvidnostjo krepko popularizirale Meškovo mladinsko pisanje. Vavpotičevo več obljubljaljoče sodelovanje pri Mladih srcih in sploh pri MD je pretrgala prva svetovna vojna, po vojni pa se sodelovanje ni obnovilo.

Zaradi popolnosti omenimo še ilustracije za V. zv., ki jih je prispeval Riko Debenjak. Ker so ilustracije celostranske, jim mali knjižni format ni dal zaživeti.

Značaj slikovnega dela v VI. zv. je informativen. Knjižica naj bi bila izšla za devetdesetletnico pisateljevega rojstva, zgodilo pa se je, da je izšla po njegovi smrti. Izbrani sestavki naj bi podali v prezu Meškovo osebno življenjsko in ob tem deloma njegovo pisateljsko pot. Zvezek nima ilustracij, ampak osebne in pokrajinske fotografije in nekaj prikazov Meškove pisave.

Samosvoj ilustrator Meška je bil France Podrekar. Ko je pisatelj pripravljal in tiskal svoj III. zv., je bil v sporu s Šantlom, ki ni mogel ali verjetneje tudi ni hotel dalje ilu-

strirati Mladih src; saj je ob njem Podgorc angažiral Vavpotiča, ta pa je prispeval za II. zv. eno ilustracijo in pripravil v celoti ilustrativno gradivo za Dve legendi o lilijah, ki pa sta, kakor smo že zapisali, mogli iziti šele po svetovni vojni.

Tako je Meško poiskal za mladinsko knjigo Volk spokornik in druge zgodbe za mladino novega ilustratorja. Bil je to France Podrekar, profesor na ljubljanskem liceju, nagnjen k satiri, karikaturi in groteski, kar se je dobro pokazalo pri Volku spokorniku. Ujel se je s satiričnimi potezami Meškovih živalskih zgodb in s fantastiko njegovih bajk in pravljic, bil pa je pretrd in brez liričnega podtona.

Ko je Učiteljska tiskarna tiskala Meškovo knjižico Našim malim, jo je opremil in zanj oskrbel nekaj ilustracij tedaj v Ljubljani študirajoči tržaški slikar Milko Bambič. Bambič je pridobil za ilustriranje Meška tudi Venceslav Bele, da je s kar številnimi, največ celostranskimi risbami pospremil knjižico Mladini, izdano v Gorici. Milku Bambiču je to delo pomenilo začetek njegovega zelo plodovitega ilustriranja mladinskih knjig na Primorskem in v nekdanji jugoslovanski Sloveniji.

Viktor Smolej
Ljubljana

Ocene in poročila

Jubilejna publikacija o Ivanu Prijatelju

Prijatelj zbornik. Ob stoletnici rojstva. Ur. Štefan Barbarič. Ljubljana, Slovenska matica, 1975. 264 str.

Prijatelj zbornik je izšel ob 100-letnici njegovega rojstva pri Slovenski matici. V njem je zbranih devet daljših razprav, dodana pa jim je še bibliografija Prijateljevih del, ki jo je sestavila Boža Pleničar.

Urednik zbornika Štefan Barbarič je v uvodnem prispevku *Srečanja in soočanja* skušal orisati Prijateljevo delo tako na področju literarne zgodovine kot tudi esejistike, svojo pozornost pa je osredotočil ob njegovem delovanju pri Slovenski matici. Anton Slodnjak je pod naslovom *Ivan Prijatelj med slovstvenimi zgodovinarji* svoje dobe raziskoval vlogo in pomen Prijatelja v času, ko so živeli in ustvarjali tudi France Kidrič, Avgust Žigon in Ivan Grafenauer. V svojem prispevku je skušal orisati delo štirih velikih utemeljitev slovenske literarne zgodovine, pri čemer je posebej opozoril na njihovo zanimanje za rusko literaturo, in v tem okviru realno prikazati in oceniti Prijateljev prispevek.

V razpravi *Temelji Prijateljevega literarnega nazona* je Štefan Barbarič na kratko orisal Prijateljevo življenje, njegove prve

spise, potem pa je skušal opredeliti bistvo Prijateljevega literarnega nazona, ki je vzniknil iz neposrednega podoživljanja in kritične, intelektualno postulirane metode. Širino in temeljitost, ki sta mu bili lastni, je spoznal v Jagičevem seminarju, na Dunaju pa si je pridobil tudi mišljenje, da trditve veljajo le takrat, če so podprte z ustreznim dokaznim gradivom. Barbarič je podrobno razčlenil njegovo nastopno predavanje *Literarna zgodovina* (1919) in skušal izluščiti glavne teme, ki se jih je v njem lotil; podrobneje je pregledal tudi njegove *Perspektive* iz leta 1906, njegovo delitev literarnih osebnosti na pesnike in občane in njegovo razlikovanje poezije in literature.

Jože Pogačnik je v svoji študiji *Primerjalno načelo v Prijateljevi literarno-raziskovalni praksi* poudaril, da se je ob pozitivistični doktrini, ki je vladala na Slovenskem, ravno s Prijateljem in Žigonom začela uveljavljati drugačna literarna historiografija. Avtor je analiziral Prijateljev spis *Literarna zgodovina* in skušal izluščiti Prijateljev nazor o književnosti in o literarni vedi. Ob tem je odkril ločnico v njegovem nazonu in delovanju — »na eni strani so znanstvena (pozitivistično-racionalistična in sociološka) prizadevanja, na drugi ustvarjalno-intuitivna (impresionistična in simbolična)«, na eni stra-